

JORIS VAN VEEN (RED.)

SAMEN OPVOEDEN

Oriëntatie op
pedagogische
werkvelden

UITGEVERIJ
COUTINHO

Samen opvoeden

Samen opvoeden

Oriëntatie op
pedagogische
werkvelden

Joris van Veen (red.)
Ida van Asselt-Goverts
Jan Bekker
Alicia Euwema
Tessy Gaykema
Marjolein Goderie
Carolien Gravesteijn

Lennie Haarsma
Lisa van den Heuvel
Hans Janssen
Edwin Nieman
Laura Nooteboom
Dick Oudenampsen
Lisette van der Poel

Derde, herziene druk

UITGEVERIJ
COUTINHO

bussum 2024

www.coutinho.nl/samenopvoeden3

Je kunt aan de slag met het online studiemateriaal bij dit boek. Dit materiaal bestaat uit opdrachten bij elk hoofdstuk, links naar websites en aanvullende links, en de casusteksten van elk hoofdstuk gebundeld, met opdrachten en een aanvullende casegeschiedenis.

© 2011/2022 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor de readerregeling kan men zich wenden tot Stichting UvO (Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, www.stichting-uvo.nl). Voor het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in knipselkranten dient men contact op te nemen met Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, www.stichting-pro.nl).

Eerste druk 2011

Derde, herziene druk 2022, tweede oplage 2024

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Omslag: studio Pietje Precies bv, Hilversum

Foto's omslag: Harold Versteeg, ANP & Pierre Crom

Foto's binnenwerk: © ANP Photo

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven, tenzij het anders vermeld is.

ISBN: 978 90 469 0815 0

NUR: 766

Voorwoord

Dit boek is bedoeld om jou een inkijk te bieden in het – brede – werkveld van professionals in het jeugddomein. In welke sectoren zou je met bijvoorbeeld een opleiding Social Work, Pedagogiek of Pedagogisch Management Kind en Educatie aan de slag kunnen. Wat zou je, als professional, in die sector kunnen gaan doen? Want zeg nu eerlijk, hoe goed heb jij zicht op de verschillende werkterreinen waar je kunt werken? Wat is jouw beeld van het beroep?

Voor jou hebben we dit boek geschreven, omdat jij wilt werken in het jeugddomein en je graag iets wilt kunnen betekenen voor jeugdigen en hun ouders. Voor jou is het dan prettig om zo vroeg mogelijk in je opleiding een helder en realistisch beroepsbeeld te hebben. Het zou mooi zijn als dit boek je daarbij helpt, zodat je bewuste keuzes kunt maken voor de invulling van je opleiding en voor je verdere loopbaanontwikkeling. We denken dat het je studiesucces kan vergroten, omdat we weten dat verkeerde verwachtingen over je toekomstige beroep bij studenten kan leiden tot uitval. Van hen die het boek al gebruiken, krijgen we te horen dat het ondersteunend is voor een degelijke werkveldoriëntatie. Het helpt bij het kiezen van een juiste stageplaats doordat het inzicht geeft in wat een professional nu precies doet.

Inmiddels is het alweer zes jaar geleden dat de laatste editie verschenen is. Er hebben grote stelselwijzigingen plaatsgevonden, er is nieuwe wetgeving aangenomen en het werkveld heeft zich verder ontwikkeld. Verschillende evaluaties hebben geleid tot nieuwe acties om de verschillende sectoren te blijven verbeteren en om de gewenste transformatie te realiseren. Voor de uitgever en auteurs is dit voldoende aanleiding om het boek te actualiseren.

Op basis van veranderingen in het werkveld en op basis van reacties van lezers van het boek hebben we gekozen voor een duidelijkere structuur. Het eerste deel van het boek bevat nu een algemene, overkoepelende inleiding over de kern van het beroep van de pedagogisch professional en een hoofdstuk over jeugdbeleid. In de andere hoofdstukken worden de verschillende werkterreinen belicht waarin pedagogisch professionals werken en waar ze voor opgeleid worden. Daarnaast hebben we in deze editie een gedetailleerde praktijkcasus geïntroduceerd die als rode draad in ieder hoofdstuk terugkomt om het perspectief van een specifiek werkveld uit te lichten.

Samen opvoeden is daarmee een praktisch boek gebleven over de praktijk van alledag dat een helder beeld geeft van de beroepen in het jeugddomein. Het laat zien hoe de verschillende werkvelden met elkaar verweven zijn en hoe de verschillende pedagogisch professionals met elkaar en met andere disciplines samenwerken.

Al jaren heeft het boek bij verschillende opleidingen een vaste plek in het onderwijs. Wij hopen dat het ook jou kan helpen bij een goede voorbereiding op een mooie baan als pedagogisch professional in een van de werkvelden.

Joris van Veen
Voorjaar 2022

Inhoud

Leeswijzer	15
Deel 1 Algemeen	19
1 Samen opvoeden	21
Inleiding op het jeugddomein	
Joris van Veen & Hans Janssen	
1.1 Inleiding	21
1.2 De maatschappelijke opdracht van pedagogisch professionals in het jeugddomein	22
1.3 Begrippenkader: kennis van opgroeien en opvoeden	24
1.3.1 Pedagogiek	25
1.3.2 Opvoeding	26
1.3.3 Doel van opvoeden	27
1.4 De opvoed- en opgroeiomgeving stimuleren en het opvoedproces begeleiden	28
1.4.1 Brede blik	29
1.4.2 Normale en afwijkende ontwikkeling van jeugdigen	31
1.4.3 Ouderschap en opvoederschap	33
1.4.4 Systemisch werken	35
1.5 De rol en taak van pedagogisch professionals in het jeugddomein	37
1.5.1 Opvoedomgeving versterken	38
1.5.2 Opvoedingsrelaties versterken	39
1.5.3 Opvoedingsrelaties herstellen	39
1.5.4 Methodisch werken	42
1.6 (Maatschappelijke) ontwikkelingen in het beroepenveld	43
1.6.1 Meer mondigheid, meer inspraak	43
1.6.2 Individualisme – participatiesamenleving	44
1.6.3 Superdiversiteit	44
1.6.4 Wijzigingen in wetgeving	44
1.7 Competenties van de pedagogisch professional in de pedagogische werkvelden	45

2 Ieder kind telt mee	49
Over jeugdbeleid	
Jan Bekker	
2.1 Inleiding	49
2.2 Lokaal jeugdbeleid – een eerste schets	50
2.2.1 Jeugdvraagstukken	51
2.3 Verschuiving van het huidige jeugdbeleid	53
2.3.1 De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)	53
2.3.2 De Jeugdwet	54
2.3.3 De Wet langdurige zorg (Wlz)	54
2.3.4 Gemeentelijk jeugdbeleid	55
2.3.5 Decentralisatie	56
2.4 Jeugdzorgstelsel in transitie	57
2.5 Ontwikkelingen in het jeugdzorgstelsel	59
2.6 De rol van pedagogisch professionals in het jeugddomein	61

Deel 2 Preventie en basisvoorzieningen 65

3 It takes a village to raise a child	67
Het werkveld welzijnswerk	
Lisette van der Poel & Edwin Nieman	
3.1 Inleiding op het werkveld	67
3.1.1 Contextuele benadering	71
3.2 Profiel van de doelgroep	72
3.3 Functies van de pedagogisch professional in de buurt	74
3.4 Werkwijze en methoden	75
3.5 Praktijkervaringen	77
3.5.1 Young Leaders	78
3.5.2 De Vreedzame Wijk	78
3.5.3 Buurtvaders	78
3.6 Ontwikkelingen	79
3.7 Competenties van de pedagogisch professional in de buurt	80

4 Partnerschap in opvangen en opvoeden	83
Het werkveld kinderopvang	
Tessy Gaykema	
4.1 Inleiding op het werkveld	83
4.1.1 Historie	85
4.1.2 Wetgeving	86
4.1.3 Toezicht	87

4.2	Profiel van de doelgroep	88
4.3	Functies van de pedagogisch professional in de kinderopvang	90
4.3.1	Maatschappelijke functies	90
4.3.2	Organisatorische functies	92
4.3.3	Mentor	93
4.3.4	Hbo-professionals in de kinderopvang	93
4.4	Werkwijze en methoden	94
4.4.1	Kennis, kunde en vaardigheden	94
4.4.2	Pedagogische visie	95
4.4.3	Interactievaardigheden	96
4.4.4	Videofeedback	97
4.4.5	Voorschoolse educatie	97
4.5	Praktijkervaringen	98
4.5.1	Wet IKK	98
4.5.2	Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang	98
4.5.3	Samenwerking met het basisonderwijs	99
4.5.4	Voor- en vroegschoolse educatie	100
4.6	Ontwikkelingen	102
4.6.1	Samenwerking met het basisonderwijs	102
4.6.2	Expertisecentrum Kinderopvang	102
4.6.3	Toekomst van de kinderopvang	103
4.7	Competenties van de pedagogisch professional in de kinderopvang	105
5	Passend onderwijs	107
	Het werkveld onderwijs	
	Alicia Euwema & Carolien Gravesteijn	
5.1	Inleiding op het werkveld	107
5.2	Het onderwijs: een grote diversiteit aan leerlingen	109
5.2.1	Zorgplicht	110
5.2.2	Passend onderwijs	110
5.2.3	Speciaal onderwijs	111
5.3	Functies van de pedagogisch professional in het onderwijs	112
5.3.1	Stimuleren van de ontwikkeling	112
5.3.2	Signaleren en begeleiden van problemen in de ontwikkeling	113
5.3.3	De relatie met de ouders onderhouden en hen ondersteunen	114
5.3.4	Samenwerking met andere professionals in de zorgketen	115
5.3.5	Het ondersteunen van en vormgeven aan het schoolbeleid	116

5.4	Werkwijze en methoden	117
5.4.1	Leerlingen stimuleren in hun sociaal-emotionele ontwikkeling	117
5.4.2	Interventies	119
5.5	Praktijkervaringen	121
5.6	Ontwikkelingen in het onderwijs: een blik op de toekomst	123
5.7	Competenties van de pedagogisch professional in het onderwijs	124
Deel 3	Jeugdhulp en jeugdbescherming	127
6	Problemen met opgroeien en opvoeden	129
	Het werkveld jeugdhulp	
	Joris van Veen	
6.1	Inleiding op het werkveld	129
6.1.1	Historische achtergrond	130
6.1.2	De Wet op de jeugdzorg	131
6.1.3	Van geïndiceerde jeugdzorg naar jeugdhulp	131
6.1.4	Een continuüm van jeugdhulp	132
6.1.5	Gespecialiseerde jeugdhulp	133
6.2	Profiel van de doelgroep	134
6.2.1	Achtergronden van opgroei- en opvoedproblemen	135
6.3	Functies van de pedagogisch professional in de jeugdhulp	137
6.3.1	Ambulante jeugdhulp	137
6.3.2	Jeugdhulp in een verblijf	138
6.3.3	Diagnostiek	139
6.4	Werkwijze en methoden	139
6.4.1	Methodieken in de ambulante jeugdhulp	140
6.4.2	Methodieken in de jeugdhulp in een verblijf	140
6.5	Praktijkervaringen	141
6.6	Ontwikkelingen	144
6.6.1	Een centrale integrale lokale aanpak (Wraparound Care)	144
6.6.2	Verdere ambulantisering	145
6.6.3	Gezinsgerichte benadering	145
6.6.4	Professionalisering in de jeugdhulp (beroepsregistratie)	145
6.7	Competenties van de pedagogisch professional in de jeugdhulp	147
6.7.1	Basishouding	147
6.7.2	Samenwerkingsvaardigheden	147
6.7.3	Theoretisch inzicht en methodisch werken	148
6.7.4	Reflectieve vaardigheden	148

7 Voldoende beschermd?	149
Het werkveld jeugdbescherming	
Lennie Haarsma	
7.1 Inleiding op het werkveld	149
7.1.1 Jeugdbescherming	150
7.1.2 Veilig Thuis	151
7.1.3 Raad voor de Kinderbescherming	152
7.1.4 Jeugdreclassering	152
7.1.5 Gecertificeerde Instellingen	153
7.1.6 Voldoende beschermd?	153
7.2 Profiel van de doelgroep	154
7.3 Functies van de pedagogisch professional in de jeugdbescherming	157
7.3.1 De kinderbeschermingsmaatregelen	158
7.3.2 Rechten van kinderen	160
7.3.3 De medewerker van Veilig Thuis	161
7.3.4 Raadsonderzoeker	161
7.3.5 Jeugdbeschermer	162
7.4 Werkwijze en methoden	164
7.4.1 Signs of Safety	164
7.4.2 De generieke onderzoeksmethode van de RvdK	164
7.4.3 Methodiek complexe scheidingen	165
7.4.4 Doorbraakaanpak	166
7.4.5 Hou Vast-w	166
7.4.6 Werken met de richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming	166
7.5 Praktijkervaringen	168
7.5.1 Jeugdbeschermingstafel	169
7.5.2 Pilots Jeugdbeschermingsketen	169
7.5.3 Kinderombudsman over rapportage	170
7.6 Ontwikkelingen	172
7.6.1 Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming met Regionale Veiligheidsteams	172
7.6.2 RSJ: extra juridische bescherming bij uithuisplaatsing	173
7.6.3 Actieprogramma Zorg voor de Jeugd	173
7.6.4 Hoge werkdruk	175
7.7 Competenties van de pedagogisch professional in de jeugdbescherming	175

8 In de fout	179
Het werkveld aanpak van jeugdcriminaliteit	
Marjolein Goderie	
8.1 Inleiding op het werkveld	179
8.1.1 Jeugdcriminaliteit	180
8.1.2 Jeugdstrafrechtketen	181
8.2 Profiel van de doelgroep	183
8.2.1 Gezinssysteem	184
8.2.2 12-minners	184
8.2.3 First offenders	185
8.2.4 Niet-westerse allochtone jongeren	185
8.2.5 Jongeren met een verstandelijke beperking	186
8.2.6 Veelplegers	187
8.3 Functies van de pedagogisch professional in de jeugdreclassering	189
8.3.1 Preventie	189
8.3.2 Opvang en behandeling	191
8.4 Werkwijze en methoden	192
8.4.1 Taakstraf	192
8.4.2 Jeugdreclasseringsmaatregel	193
8.4.3 Andere sancties en interventies	194
8.4.4 Nazorg	195
8.4.5 Pedagogische invalshoek	196
8.5 Praktijkervaringen	198
8.5.1 Leven in een JJI	198
8.5.2 Het Zorg- en Veiligheidshuis	198
8.5.3 Kinderrechters aan het woord	199
8.6 Ontwikkelingen	200
8.7 Competenties van de pedagogisch professional in de jeugdreclassering	203
 Deel 4 Differentiatie tweede lijn	 205
 9 De geest van de jeugd van tegenwoordig	 207
Het werkveld zorg voor kinderen met psychische problemen	
Laura Nooteboom	
9.1 Inleiding op het werkveld	207
9.2 Profiel van de doelgroep	210
9.2.1 Diagnostiek	211
9.2.2 Voorbeelden van psychische stoornissen	213

9.3	Functies van de pedagogisch professional in de jeugd-ggz	216
9.3.1	Jeugd- en gezinswerker in een lokaal wijkteam	216
9.3.2	Sociotherapeut	217
9.3.3	Ouderbegeleider	217
9.4	Werkwijze en methoden	219
9.4.1	Psycho-educatie	220
9.4.2	Cognitieve gedragstherapie	220
9.4.3	Systeemtherapie	221
9.4.4	High and Intensive Care Jeugd	221
9.5	Praktijkervaringen	222
9.5.1	Een korte geschiedenis van de jeugd-ggz	222
9.5.2	Jeugd-ggz onder druk	223
9.5.3	Jeugd-ggz in beweging	223
9.6	Ontwikkelingen	226
9.6.1	Preventie en het voorkomen van ggz-problematiek	226
9.6.2	Netwerkpsychiatrie	227
9.6.3	Technologische innovatie	227
9.6.4	Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek	227
9.7	Competenties van de pedagogisch professional in de jeugd-ggz	228

10 Hoezo beperkt? 231

Het werkveld zorg voor chronisch zieke kinderen en kinderen met een lichamelijke beperking

Dick Oudenampsen

10.1	Inleiding op het werkveld	231
10.2	Profiel van de doelgroep	234
10.2.1	Zieke jeugdigen	235
10.3	Functies van de pedagogisch professional in de zorg voor jeugdigen met een lichamelijke beperking	240
10.3.1	Nulde lijn	241
10.3.2	Eerste lijn	243
10.3.3	Tweede lijn	244
10.4	Werkwijze en methoden	245
10.4.1	Praktische pedagogische gezinsbegeleiding	245
10.4.2	Op Koers	246
10.4.3	Sport heroes	246
10.4.4	PECS	247
10.4.5	Mentorprojecten	247
10.4.6	Cyberpoli	247
10.5	Praktijkervaringen	248

10.6	Ontwikkelingen	250
10.6.1	Participatie en belangenbehartiging	250
10.6.2	Van ziekenhuisopname naar intensieve kindzorg thuis	250
10.6.3	Erkenning levenslange en levensbrede zorg- en ondersteuningsvragen	251
10.7	Competenties van de pedagogisch professional in de zorg voor jeugdigen met een lichamelijke beperking	252
11	Je bent zo mooi anders dan ik	255
	Het werkveld zorg voor kinderen met een verstandelijke beperking	
	Ida van Asselt-Goverts & Lisa van den Heuvel	
11.1	Inleiding op het werkveld	255
11.2	Profiel van de doelgroep	257
11.3	Functies van de pedagogisch professional in de zorg voor jeugdigen met een verstandelijke beperking	262
11.3.1	Ondersteuningsmogelijkheden	263
11.3.2	Het stimuleren van de ontwikkeling	264
11.3.3	Opvoedingsondersteuning	265
11.3.4	Orthopedagogische begeleiding	266
11.3.5	Netwerkversterking	266
11.4	Werkwijze en methoden	267
11.4.1	Werken met een ondersteuningsplan	267
11.4.2	Methodieken	268
11.5	Praktijkervaringen	270
11.6	Ontwikkelingen	273
11.7	Competenties van de pedagogisch professional in de zorg voor jeugdigen met een verstandelijke beperking	274
	Literatuur	277
	Register	301
	Over de auteurs	315

Leeswijzer

Ben je net begonnen met een studie en heb je nog geen duidelijk beeld van de mogelijkheden die je hebt om straks als professional in het jeugddomein aan de slag te gaan? Dan sta je niet alleen. Veel beginnende studenten die met kinderen en jongeren willen werken, weten nog niet precies wat ze later willen gaan doen met hun studie en op welke terreinen ze aan de slag kunnen. Misschien hebben ze een globaal beeld: ‘iets’ met kinderen. Of misschien hebben ze al concretere plannen: jongeren helpen die in de knel zitten. Om een weloverwogen keuze te kunnen maken, is een scherper beeld nodig. Om je te kunnen oriënteren, om je voorkeur te kunnen bepalen en een richting te kunnen kiezen is overzicht over de werkvelden waarin professionals in het jeugddomein actief zijn noodzakelijk.

In dit boek maak je kennis met werkterreinen waarop professionals in het jeugddomein actief zijn. Verschillende auteurs, ieder expert in een specifiek werkveld, bieden je een kijkje in de keuken van dat werkterrein.

De opbouw en opzet van dit boek

Dit boek is ingedeeld in vier delen. Deel I begint met een overkoepelende inleiding over de kern van het beroep van de pedagogisch professional: waar houdt de professional in het jeugddomein zich – in hoofdlijnen – mee bezig, waarin onderscheidt de pedagogisch professional zich van andere professionals in het jeugddomein zoals de (jeugd)verpleegkundige, de leerkracht en (jeugd)fysiotherapeut, die ook werken met jeugdigen? Op basis van hoofdstuk 1 krijg je een helder beroepsbeeld en zicht op de belangrijkste werkzaamheden die worden uitgevoerd.

In hoofdstuk 2 behandelen we het jeugdbeleid en komt de context van dit beleid aan de orde. Voor een goed beroepsbeeld is het ook belangrijk dat je zicht hebt op wat het sociale domein is en hoe in Nederland de zorg en hulp is geregeld.

Daarna beschrijven we in deel II, III en IV negen verschillende werkterreinen waar de pedagogisch professionals werken. We volgen daarbij een duidelijke lijn. We beginnen in deel II dicht bij huis: bij de alledaagse opvoeding thuis én in de kinderopvang, het onderwijs en het jeugdwerk in de buurt en de vragen waarvoor veel ouders en professionals zich bij de opvoeding geplaatst zien. We behandelen de pedagogische basisvoorzieningen en de wijze waarop de pedagogisch professional vooral preventief te werk gaat.

We richten ons op de professional die de leefomgeving zowel binnen als buiten het gezin versterkt om te zorgen dat jeugdigen in de samenleving mee kunnen blijven doen.

Maar soms is er meer nodig. En zoals de jeugdigen en hun ouders met complexe opvoedvragen toegeleid worden naar zwaardere vormen van ondersteuning, kijken we ook in dit boek steeds verder: in deel III gaan we via hulp in het onderwijs of jeugdhulp in de buurt naar de zwaardere vormen van jeugdhulp, de jeugdbescherming en jeugdreclassering. In deel IV zoomen we specifiek in op de werkterreinen van de meer gespecialiseerde vormen van zorg voor kinderen met psychische problemen en/of een beperking, onderdeel van de brede specialistische jeugdhulp.

In dit boek wordt met de term *jeugdigen* of *de jeugd* iedereen bedoeld van 0 tot 18 jaar. Met de term *kinderen* duiden we in dit boek de leeftijdsgroep 0-tot-12-jarigen aan. Met *jongeren* bedoelen we in dit boek de leeftijdsgroep van 12 tot 18 jaar.

Voor een student die zich wil oriënteren op mogelijke werkvelden, is het belangrijk dat die werkvelden onderling vergeleken kunnen worden. Daarom hebben we er in dit boek voor gekozen om elk werkterrein langs eenzelfde lijn te beschrijven. Elk hoofdstuk begint met een uitwerking van steeds dezelfde casus over hetzelfde gezin, maar dan toegespitst op het desbetreffende werkterrein. Een doorlopende casus kan helpen om een realistisch beeld te krijgen van elk werkterrein. De casus wordt gevolgd door een inleiding in het betreffende werkveld: waar gaat het om in deze sector, wat speelt er? Vervolgens worden de doelgroep (of doelgroepen) van het werkveld, de functies en de specifieke methodieken die in dat werkveld worden toegepast beschreven. Dat gebeurt globaal, want voor een verdere verdieping in de methoden zijn heel wat andere boeken beschikbaar; in dit boek gaat het om een eerste kennismaking, een oriëntatie. Iedere auteur geeft vervolgens een beeld van de belangrijkste ontwikkelingen in de praktijk, zodat je een beeld krijgt van waar we nu in elk werkveld staan en wat we in de toekomst mogen verwachten. Elk hoofdstuk sluit af met een paragraaf over competenties, waarin de volgende vraag centraal staat: is dit werkveld iets voor jou en wat heb je concreet nodig – aan kennis, vaardigheden en houding – om op dit terrein succesvol en met plezier aan de slag te kunnen?

Kaderteksten

In elk hoofdstuk dat een werkterrein beschrijft, zijn kaderteksten opgenomen over de volgende onderwerpen:

- **Recht**

Wie met of voor kinderen werkt, moet weten waar kinderen (en ouders) recht op hebben. In elk hoofdstuk tref je daarom een kader aan waarin wordt uiteengezet aan welke kinderrechten het betreffende werkveld appelleert. Daarbij is voor bijna alle auteurs in dit boek het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, dat in 1989 door de Verenigde Naties werd aangenomen, het uitgangspunt.

- **Diversiteit**

Als pedagogisch professional krijg je te maken met een grote verscheidenheid aan jeugdigen, ouders en mensen in hun netwerken. Denk aan verschillen in leeftijd, culturele achtergrond, seksuele oriëntatie, gender, financiële situatie, taal en geletterdheid. De combinatie van verschillen is bepalend voor iemands positie in de maatschappij. Het is van groot belang dat elke professional in het sociaal domein beschikt over kennis van de verschillende diversiteitsfactoren. Bij de werkvelden wordt beschreven wat daarvan te merken is en waar professionals op inspelen.

- **Preventie**

In elk werkveld – zelfs het repressiefste – worden preventieve doelen nagestreefd. Een van de preventieve doelstellingen is het verminderen van gespecialiseerde hulp door eerder in te zetten op de juiste hulp, demedicalisering, ontzorgen en normaliseren. Daarom vind je in elk hoofdstuk een kader over preventie. Op welke wijze versterken de professionals het opvoedkundig klimaat in gezinnen, wijken, scholen en in voorzieningen als kinderopvang?

- **Participatie**

Vertrekpunt voor zorg en ondersteuning is – zeker sinds de invoering van de nieuwe Jeugdwet en de Wmo (2015) – steeds meer de eigen kracht van burgers, jong en oud. Bij dat geloof in de eigen kracht past vertrouwen in de kijk van cliënten op de ondersteuning die ze – zo nodig – van professionals krijgen. Daarom is in bijna elk hoofdstuk in dit boek een kadertekst over participatie ingevoegd.

- **Integraal samenwerken**

Integrale samenwerking tussen sectoren en disciplines is zeer belangrijk. In elk werkveld werken professionals in het jeugddomein samen met professionals uit heel andere disciplines, die vaak werkzaam zijn bij andere instanties. Ook werken professionals van verschillende werkge-

bieden in het jeugddomein steeds meer samen. Over interprofessionele samenwerking zijn er daarom ook kaderteksten te vinden.

- **Wetgeving**

Bijna het complete stelsel van voorzieningen, inclusief de daaraan ten grondslag liggende visies en de verantwoordelijkheid voor de uitvoering, is door een aantal recente wetswijzigingen en nieuwe wetten ingrijpend aan het veranderen. Daarmee zijn nieuwe kaders – ook voor het werk van professionals in het jeugddomein – ontstaan. Omdat de actuele wetswijzigingen en nieuw ingevoerde wetten zo bepalend zijn voor het werkterrein van professionals in het jeugddomein, geven we in de kaderteksten kort de belangrijkste karakteristieken daarvan voor elk werkveld weer.

- **Onderzoek**

Jeugdregio's – gemeenten en aanbieders gezamenlijk – staan voor de uitdaging om de noodzakelijke vernieuwing van de zorg te realiseren. Deze innovatie, die in elk werkveld wordt gevraagd, doet een sterk beroep op domeinoverstijgend onderzoek. Deze innovaties kunnen niet worden opgelost door één werkveld of vakgebied maar vragen samenwerken en expertise vanuit meerdere werkvelden en vakgebieden. Voor elk werkveld hebben we om die reden een aantal belangrijke onderzoeken toegelicht.

Hiernaast is een aantal kaderteksten opgenomen die buiten deze categorieën vallen.

Online studiemateriaal

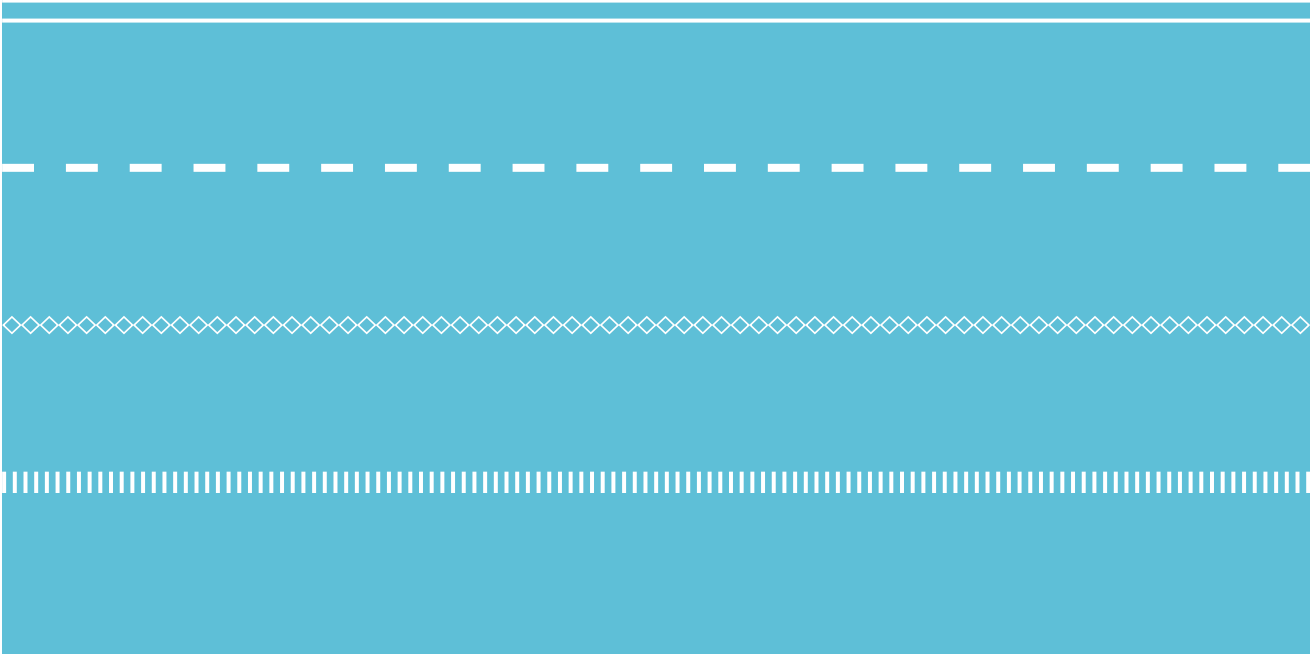
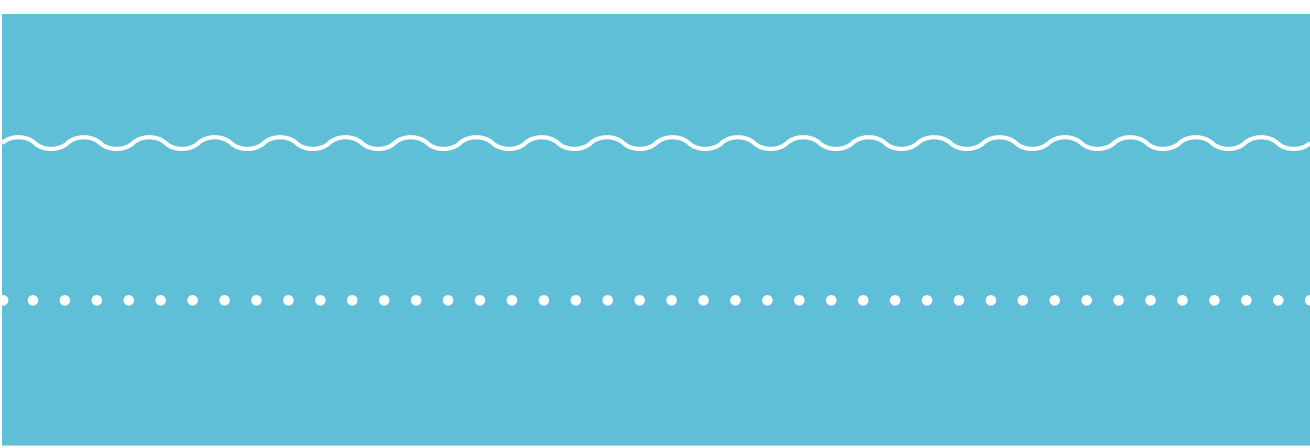
Op **www.coutinho.nl/samenopvoeden3** vind je het online studiemateriaal bij dit boek. Dit materiaal bestaat uit:

- **Opdrachten** bij elk hoofdstuk, die je kunnen helpen om je – alleen of samen met jaargenoten – nog beter te oriënteren op de beschreven werkterreinen.
- **Links** naar de websites waar in de hoofdstukken naar verwezen wordt, en aanvullende links bij ieder hoofdstuk naar interessante websites, video's, artikelen en andere bronnen en hulpmiddelen.
- De **casusteksten** van elk hoofdstuk gebundeld, met bijbehorende opdrachten en een aanvullende casegeschiedenis.

Deel 1

Algemeen

1 Samen opvoeden

Inleiding op het jeugddomein

Joris van Veen & Hans Janssen

1.1 Inleiding

Het werkkerrein van pedagogisch professionals is breed: het welzijn en de ontwikkeling van jeugdigen, zodat alle jeugdigen in Nederland gezond en veilig kunnen opgroeien, hun talenten kunnen ontwikkelen en mee kunnen doen in de samenleving. Ze werken in de kinderopvang, de buitenschoolse opvang, het onderwijs en het welzijnswerk. Ze zijn evengoed werkzaam op terreinen waar ze jeugdigen tegenkomen die in hun ontwikkeling worden bedreigd – jeugdigen met gedrags- of ontwikkelingsproblemen – en met ouders die vastlopen of dreigen vast te lopen in de opvoeding. Ze werken in de jeugdhulp, gehandicaptenzorg, de geestelijke gezondheidszorg (psychiatrie), reclassering en justitiële zorg, en op kinderafdelingen van ziekenhuizen.

Dit boek laat de vele werkkerreinen van pedagogisch professionals in het jeugddomein zien. Ze zijn werkzaam in uiteenlopende functies op zeer diverse gebieden. Maar ze hebben allemaal één ding gemeen: ze zetten zich – direct

of indirect – in voor het welzijn van jeugdigen en voor hun ontwikkelingskansen, voor opvoeders en de opvoedomgeving.

Wat doen pedagogisch professionals in het jeugddomein precies? Hoe ziet het beroep van deze professionals eruit? In het eerste deel van het boek (hoofdstuk 1 en 2) gaan we op zoek naar antwoorden op die vragen. Die zoektocht begint met een verkenning van de maatschappelijke opdracht van de pedagogisch professional. Deze opdracht onderscheidt de pedagogisch professional van andere professionals in het jeugddomein.

Daarna staan we kort stil bij de expertise waar de pedagogisch professional over moet beschikken. Elke beroepsgroep is gebaat bij een heldere omschrijving van zijn competenties en expertise. Dat geldt ook voor pedagogisch professionals. Ze hebben te maken met verschillende vraagstukken in zeer uiteenlopende situaties waarin ze de opvoed- en opgroeiomgeving versterken.

Vervolgens gaan we in op de problemen en uitdagingen die zich bij de opvoeding kunnen voordoen, vooral omdat veel professionals in het jeugddomein in hun werk met gevolgen van opvoed- en ontwikkelingsproblemen geconfronteerd worden.

Uiteindelijk komen we dan uit bij de vraag op welke terreinen pedagogisch professionals precies werkzaam zijn en wat hun rol en takenpakket op die terreinen inhouden. We gaan uitvoerig in op de veranderingen, met name in de wetgeving, die bepalend zijn voor het actuele jeugdstelsel.

In de hoofdstukken 3 tot en met 11 lichten experts de specifieke werkterreinen toe waarop pedagogisch professionals actief zijn.

1.2 De maatschappelijke opdracht van pedagogisch professionals in het jeugddomein

Wie zich verdiept in het Nederlandse (jeugd)zorgstelsel, ontdekt dat er een lappendeken is ontstaan van beroepen. Door toenemende specialistische kennis en de daarmee samenhangende werkvelden en beroepen zijn we steeds meer onderscheid gaan maken tussen professionals in verschillende werkvelden. Je zou kunnen zeggen dat we in Nederland voor elk ‘probleem’ een professional hebben. De jeugdverpleegkundige houdt zich met iets anders bezig dan de kinderfysiotherapeut, de leerkracht of de pedagogisch professional. Al deze professionals hebben gemeen dat ze zich inzetten voor jeugdigen in Nederland, zodat die zich optimaal kunnen ontwikkelen en mee kunnen doen in de maatschappij. Zo levert de jeugd-, wijk- of ziekenhuisverpleegkundige een bijdrage aan het herstel en in stand houden van de gezondheid van jeug-

digen; de verpleegkundige is expert op het terrein van gezondheidszorg. De kinderfysiotherapeut is een expert op het terrein van bewegen en maakt het jeugdigen mogelijk om (opnieuw) dagelijkse activiteiten uit te voeren en deel te nemen aan activiteiten in hun omgeving. De leerkracht is een educatieve professional en heeft primair een onderwijstaak. Om alle jeugdigen goede ontwikkelingskansen te bieden is goed onderwijs essentieel. Van educatieve professionals wordt vooral verwacht dat ze vakbekwaam zijn in het voorbereiden van de jeugdigen op de arbeidsmarkt.

Pedagogisch professionals onderscheiden zich van jeugdverpleegkundigen, leerkrachten en kinderfysiotherapeuten door hun expertise op het gebied van het opgroeien en opvoeden. Hun maatschappelijke opdracht ligt primair op het gebied van het bevorderen van het welzijn en de ontwikkeling van jeugdigen door het versterken van het gewone leven, zodat ze mee kunnen blijven doen in de samenleving. Ze zijn experts op het terrein van het opvoeden van jeugdigen in diverse contexten, waarbij het welzijn en de ontwikkeling van jeugdigen naar volwassenheid centraal staan. Pedagogisch professionals zou je daarom kunnen typeren als specialisten in het begeleiden van het gezinsstelsel bij het opvoedproces. Een van hun doelen is voorkomen dat ouders in de opvoeding vastlopen, ook als er sprake is van ernstige opgroei- en opvoedproblematiek. Maar ze zijn evenzeer specialisten in het versterken van de opvoedomgeving buiten het gezin. Denk aan het versterken van gemeenschappelijke activiteiten van burgers rondom het grootbrengen van jeugdigen, wat wordt aangeduid als 'pedagogische civil society' (De Winter, 2011).

Voor de pedagogisch professionals als beroepsgroep is er, in tegenstelling tot de beroepsgroep van de verpleegkundigen, leerkrachten of fysiotherapeuten, geen eenduidige overkoepelende beroepsnaam te vinden. In elk werkveld wordt de pedagogisch professional weer anders genoemd. In de huidige praktijk is er dan ook veel discussie over het beroepsbeeld van deze professionals: het mist een scherpe begrenzing. Zo roept de term (jeugd)verpleegkundige een eenduidig beeld op van een professional met een witte jas. Iemand met medische kennis, werkzaam op bijvoorbeeld een kinderafdeling in een ziekenhuis of als wijkverpleegkundige aan een verpleeg- of kraambed. De term leerkracht roept het beeld op van een juf of meester voor de klas in het basisonderwijs of op de middelbare school. Iemand die verstand heeft van rekenen en leesmethoden, maar ook van de inrichting van de didactische en pedagogische omgeving van jeugdigen op school.

De term pedagogisch professional roept meestal een heel divers beeld op. Voor de een is het een pedagoog die werkt met jeugdigen in de opvang, voor

de ander een jeugdhulpverlener die werkt op een leefgroep en voor weer een ander is het vooral een sociaal werker die werkzaam is met jeugdigen in de wijk. Stel jezelf maar eens de vraag welk beeld jij hebt van het beroep. Komt jouw beeld overeen met het beeld dat anderen hebben? Wat zijn volgens jou typische werkzaamheden die pedagogisch professionals uitvoeren?

De pedagogisch professional valt onder de sociale beroepen of welzijnsberoepen, ook wel de sociaal-agogische beroepen genoemd. Deze zijn gericht op het bevorderen van sociale verandering, sociale cohesie en het welzijn van mensen. Binnen het agogisch werk is de pedagogisch professional specifiek gericht op het bevorderen van de sociale verandering en het welzijn van jeugdigen en hun ouders. Om die reden is de professional geen agogische professional, maar een *peda-agogische professional*. De pedagogisch professional is dienstverlener maar ook hulpverlener, werkt preventief en/of curatief maar altijd met jeugdigen, hun ouders en het netwerk – in tegenstelling tot bijvoorbeeld de agoog of gerontoloog, die zich primair richt op de volwassenen of de ouderen.

Tot op heden is er geen eenduidige beroepsnaam gevonden voor de agogische en pedagogisch professionals, terwijl de discussie om alle welzijnsberoepen (in het sociaal-agogisch domein) samen te brengen onder één beroep al in 2006 speelde (Vlaar, z.d.). Ga maar eens na welke zoektermen jij gebruikt als je op zoek bent naar een vacature of stageplek. Kies je voor de term pedagoog, sociaal werker, jeugd- en gezinsprofessional, maatschappelijk werker of toch voor de pedagogisch medewerker?

In dit boek gebruiken we de term pedagogisch professionals als overkoepelende naam. In de volgende paragrafen staan we stil bij de algemene kennis en kunde waar pedagogisch professionals in het jeugddomein over moeten beschikken.

1.3 Begrippenkader: kennis van opgroeien en opvoeden

Een eerste verkenning van begrippen uit de vaktaal van pedagogisch professionals in het jeugddomein betekent meteen een eerste verkenning van het vakgebied. Iedere beroepsgroep heeft belang bij een helder begrippenkader. Dat maakt het gemakkelijker om onderling – met collega's – en in contacten met andere professionals te communiceren en voorkomt misverstanden.

Een pedagogisch professional is een professional die kennis heeft opgedaan uit verschillende sociale wetenschappen, zoals de psychologie, de sociologie en de pedagogiek. Binnen de pedagogiek gaat het om kennis van zaken uit verschillen-